

Dificultatea abordării fenomenelor de cultură materială tradițională prin prisma genezei și devenirii lor în timp și spațiu limitează numărul lucrărilor care își propun și finalizează un asemenea demers. Dificultățile sporesc în cazul cercetării fenomenului tehnic rural, deoarece acesta înglobează achiziții tehnice diferite sub aspectul vechimii, provenienței și complexității.

Prin prezenta lucrare, intitulată ”Instalații tradiționale de zdrobit și de tescuit din România”, distinsul cercetător sibian Valerie Deleanu își asumă provocarea menționată, contribuind, cu succes incontestabil, la nuanșarea profilului tehnic al unei societăți rurale românești grevate până la jumătatea secolului al XX-lea, în proporție covârșitoare, de dezideratul asigurării subzistenței din resurse proprii. Într-o asemenea societate rurală tradițională, coexistența unealtă-instalație dobândește valențe speciale, fiind ilustrată de reunirea concomitentă, în același spațiu geografic, economic și cultural, dar în proporții diferite, a uneltelor simple, produse ale așă-numitei ”gândiri tehnice elementare”, alături de instalațiile primare, generate de gândirea tehnică adaptativă și de instalațiile complexe, produse ale gândirii tehnice creative, de nivel intelectual superior. Propunându-și interpretarea coerentă a acestui ansamblu complex, pornind de la un criteriu fundamental – tipul de acțiune exercitată asupra resursei – autorul nu se limitează însă la demersul de identificare, ordonare, clasificare a componentelor, ci îl precede cu o consistentă introducere teoretică, constând într-o reflecție personală asupra genezei actului tehnic, reflecție racordată la abordările contemporane referitoare la temă. Acest prim capitol al cărții debutează cu o analiză a dimensiunii biologice a acțiunii de valorificare de către ființele vii a resurselor capabile să susțină viața, autorul evidențind saltul calitativ realizat de om în domeniu, prin trecerea de la însușirea spontană a bunurilor prezente în mediu la însușirea lor prin acțiuni conștiente, coordonate, potențate de unelte și tehnici. Sunt analizate apoi calitățile specifice ale materiilor prime anorganice și organice, în corelație cu acțiunile (zdrobirea și presarea) capabile să le modifice structura și proprietățile, cu cele cinci tipuri de energie utilizabile în cursul exercitării lor și cu uneltele cu ajutorul cărora se obțin efectele finale dorite, diferențele dintre unelte și instalațiile tehnice fiind clar definite. Este ilustrată, în continuare, printr-o deosebit de utilă incursiune în istoria tehnicii și a civilizației, dimensiunea istorică a zdrobirii și tescuirii, fiind consemnate implicațiile tehnice care cele două acțiuni le-au presupus din antichitate până în epoca modernă, după care este analizată dimensiunea etnografică a acestora, constatându-se omniprezența lor și a instrumentarului tehnic aferent în lumea rurală românească. În directă legătură cu acest ultim aspect, autorul trece în revistă, în ordine cronologică, principalele contribuții științifice ale diverșilor cercetători români preocupați de temă, aducându-le, astfel, un binemeritat omagiu. Remarcăm, referitor la acest capitol, bogăția informației, profunzimea analizei, acuratețea argumentării, pertinența concluziilor, decurgând dintr-o îndelungată experiență muzeografică și din asimilarea unei vaste bibliografii de profil.

Al doilea capitol al cărții, intitulat ”Unelte și instalații de zdrobit” debutează cu o prezentare sintetică a problematicii legate de acțiunea de zdrobire, incluzând geneza uneltelor de zdrobit

din lemn și piatră, succesiunea formelor de energie și asocierea lor cu elementele active de zdrobire, relația dintre structurile active și cele pasive, tipurile de mișcare și tipurile de efecte. Se trece apoi la tipologizarea uneltelor și instalațiilor cu efect de zdrobire, batere, frângere, călcare, pisare în pive, în funcție de materialul lor, de tipul de acțiune, de modalitatea de acționare, de domeniul de utilizare, fiind a fiecărei unelte tipologizate conținând, în plus, informații referitoare la formă-structură, la tipul de energie, la dinamica specifică, la materia care suportă acțiunea, la tipul de suport, la spațiul de exercitare a acțiunii, la terminologia uneltei în arealul național, în funcție de referințele bibliografice și muzeale. Plasarea acțiunii specifice în poziția de criteriu central de tipologizare se justifică pe deplin prin rolul ei de declanșator al gândirii tehnice, rol care trece în plan secund surpriza de moment produsă de reunirea sub aceeași cupolă clasificatoare a unor unelte și instalații utilizate în domenii diferite de activitate economică.

Al treilea capitol, dedicat instrumentarului și instalațiilor de tescuire și presare, are o structură asemănătoare celui precedent, debutând cu o introducere teoretică în cadrul căreia este definită nuanțat acțiunea de tescuire, ca formă tradițională de presare la rece, este analizată structura funcțională a instalațiilor cu acest specific, tipurile de energie utilizate în cazul lor, domeniile de utilizare ale acestora, oferindu-se și o clasificare a teascurilor în funcție de criterii tehnice, specific al acțiunii și formă de energie. Centrul de greutate al capitolului este reprezentat de analiză complexă a diferitelor forme de teascuri prezente în spațiul românesc tradițional, de la cele primitive la cele evoluate, după formula deja utilizată în cazul prezentării instalațiilor de zdrobire.

În ultimul capitol, autorul analizează contextele în care funcționează ”industria țărănească”, distingând în acest domeniu niveluri ocupaționale (agricol, pastoral etc.) și niveluri tehnologice, condiționate spațial și social-economic. Ilustrarea unor asemenea contexte prin intermediul prezentării atelierelor meșteșugărești rurale din cadrul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale Astra încheie acest demers exemplar de cercetare și valorizare științifică superioară a unei părți semnificative a patrimoniului tehnic tradițional din spațiul rural românesc.

Simpla trecere în revistă a problematicii asumate de autor evidențiază caracterul exhaustiv al abordării, susținut de o cercetare de teren temeinică și îndelungată, dublată de asimilarea unei bibliografii vaste. Accentul pus pe relevarea dinamicii acțiunii, în corelație cu răspunsul funcțional al instalației și cu efectul suportat de materia primă afectată denotă o excepțională cunoaștere a obiectului analizei, decurgând dintr-un îndelungat, fructuos și lucid contact cu moștenitorii rurali ai unor informații tehnice de primă mână. Pe de altă parte, înțelegerea aprofundată a procesului tehnic a permis autorului evidențierea unor corelații tehnico-funcționale subtile care justifică credibil unele treceri tehnice de la simplu la complex, de la unealtă la instalație. Nu putem uita nici dimensiunea lingvistică națională a demersului, tinzând spre epuizarea unui întreg capitol al unui viitor dicționar etnografic dedicat fenomenului tehnic tradițional din România. Prin configurarea unei tipologii personale, integratoare, a instalațiilor de zdrobit și tescuit, tipologie centrată pe tipul de acțiune asupra materiei, prin complexitatea

abordării, prin anvergura deosebită a documentării și prin profunzimea viziunii, cartea prezentă – o excepțională reușită - se constituie într-un model cognitiv demn de urmat în ansamblul bibliografiei românești de profil.

Ioan Augustin Goia